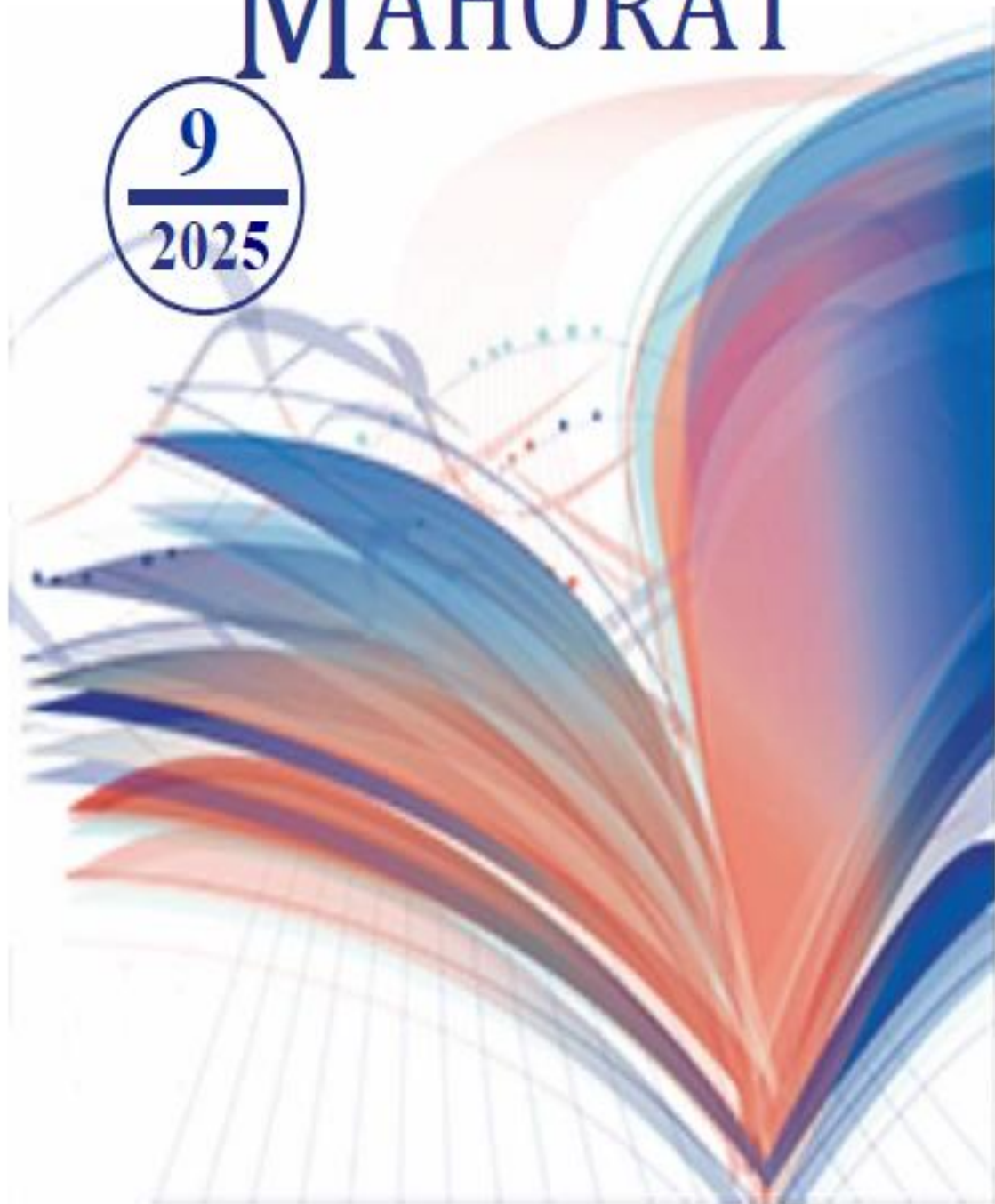

PEDAGOGIK MAHORAT

9
2025

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

9-son (2025-yil, sentabr)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2025

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2025, № 9

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sosli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy.

Elektron manzil: nashriyat_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Ma'ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Xamidov Obidjon Xajtaovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bagimqulov Uzoqbay Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Navro'z-soda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ibratimov Xolboy Ibratimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Rasulov To'g'ay Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Yasakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta'lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romir Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tart, gamanitar va ijtimoiy ta'lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Zotova Firuza Raxmatullova, pedagogika fanlari doktori, professor (Volgabo'yi davlat jismoniy tarbiya, sport va turizm universiteti, Rossiya)

Hanroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Tadjiqo'djayev Zakirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muhtar Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Dardimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nostr Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To'rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ro'ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qarbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

To'xtanov Qahramon Rahimbayevich, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Nazarov Abnal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Dilova Nargiza Gaybullayevna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Jumayev Rustam G'aniyevich, siyosiy fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Abdullayev Mehridin Janaydulloyevich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Sattorov Anvar Ergashovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor

Nurulloev Firuz No'monjonovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor

Navruz-Zoda Layli Baxtiyarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Foyziyeva Umida Asadovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Xalikova Umida Mirovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

№ 9, 2025

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 29 декабря 2016 года журнал включен в перечень ведущих, рекомендованных для публикации научных результатов статей по направлениям «Педагогика» и «Психология».

Журнал основан в 2001 году.

Журнал выходит 12 раз в год.

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: 200117, Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

E-mail: pahriyot_buxdu@buxdu.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адилон Бахтиёр Рахмонович – доктор педагогических наук, профессор

Ответственный редактор: Сайфуллаева Нигора Закировна – доктор философии педагогических наук, доцент

Халидов Обиджон Халифович, доктор экономических наук, профессор

Беликжон Утабай Шакимулович, доктор педагогических наук, профессор

Науруз-аде Бахтиёр Нисматович, доктор экономических наук, профессор

Ибрахимов Хайбат Ибрахимович, доктор педагогических наук, профессор

Расулов Гулнам Хусанович, доктор физико-математических наук, профессор

Яковлева Елена Кирилловна, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Андреева Елена Васильевна (Институт физико-математического, информационного и технологического образования НГПУ, Новосибирск, Россия)

Роман Татьяна Александровна (Институт истории, гуманитарного, социального образования ФГБОУ ВО НГПУ, Новосибирск, Россия)

Чуданова Вера Петровна, кандидат психологических наук (Национальная академия педагогических наук Украины, Украина)

Зотина Фарида Рахматуловна, доктор педагогических наук, профессор (Поволжский государственный университет физической культуры, спорта и туризма, Россия)

Хайроев Атажон Рухатулович, доктор педагогических наук (DSc), профессор

Касбаров Садрид Кабирович, доктор педагогических наук, профессор

Михардова Мухомар, доктор педагогических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Таджизоджов Закирходжа Абдусатторович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтар Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураев Дариномов Саиджонович, доктор филологических наук, профессор

Дурдыев Дурдыевмурод Калайдарович, доктор физико-математических наук, профессор

Михардов Насир Михардович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Шарифой Шарифович, доктор педагогических наук, профессор

Чариев Иргали Тураевич, доктор педагогических наук, профессор

Климов Нисан Саидович, доктор педагогических наук, профессор

Шокиржан Мамамурад Хурамович, доктор педагогических наук, профессор

Руфина Дилана Исмаиловна, доктор педагогических наук, профессор

Курбанова Гулно Нисматова, доктор педагогических наук (DSc), профессор

Турсанов Каирмом Рахимович, доктор филологических наук (DSc), профессор

Назаров Азиз Мардонович, доктор психологических наук (DSc), профессор

Дилова Наргиза Гайбуллаевна, доктор педагогических наук (DSc), профессор

Жумаев Руслан Ганиевич, доктор философии политических наук (PhD), доцент

Абдуллоев Миррибдин Жумайдулович, доктор педагогических наук (DSc), профессор

Сатторов Амар Эргашевич, доктор философии педагогических наук (PhD), профессор

Нуруллоев Фариш Нуражонович, доктор философии педагогических наук (PhD), профессор

Науруз-аде Лайли Бахтировна, доктор философии экономики наук (PhD), доцент

Файлиева Умидо Асадова, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент

Халимова Умидо Миромна, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical and methodical journal

№ 9, 2025

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 29, 2016, the journal was included in the list of publications recommended for publishing scientific results of articles in the areas of «Pedagogy» and «Psychology».

The journal was founded in 2001.

The journal is published 12 times a year.

The journal is registered by the Bukhara Department of the Agency for Press and Mass Communication of Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: 200117, Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.

Editor: Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Doc. Nigora Z. Sayfullaeva

Doctor of Economics Sciences Prof. Obidjon X. Xamidov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzokboy Sh. Begimbolov

Doctor of Economics Sciences, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holboy I. Ibragimov

Doctor of Physical and Mathematical Sciences (DSc), Prof. Tulkin Kh. Rasulov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakiyeva (Bulgaria)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Andrienko Yelena Vasilyevna (Russia)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Romm Tatyana Aleksandrovna (Russia)

Candidate of Psychology, Vera P. Chudakova (Kiev, Ukraine)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Zotova Firuza Razmatullova (Russia)

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. Alijon R. Hamroev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. M. Mahmudova

Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)

Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev

Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R. Amanov

Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev

Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Irgash T. Chariev

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Dilnoza I. Ruzieva

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbanova

Doctor of Philology, Prof. Qahramon R. Tuccanov

Doctor of Psychology, Prof. Almal M. Nazarov

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. Nargiza G. Dilova

PhD in Political Sciences, Doc. Rustam G. Jumaev

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. Mehribiddin J. Abdullaev

PhD in Pedagogical Sciences, Prof. Amur E. Sattorov

PhD in Pedagogical Sciences, Prof. Firuz N. Nurulloev

PhD in Economics Sciences, Doc. Layli B. Navruz-zade

PhD in Pedagogical Sciences, Doc. Umida A. Fayzieva

PhD in Pedagogical Sciences, Doc. Umida M. Khalikova

MUNDARIJA

	Familiya I.Sh.	Mavzu	Bet
DOLZARB MAVZU			
	<i>SODIQOVA Gulbarno Odiljon qizi</i>	Qizlarni erta turmushga berish va erta nikohning asosiy psixologik mexanizmlari	8
	<i>АМИРОВА Луиза Маратовна</i>	Будущее как деструктивный тип социального взаимодействия: основные характеристики и научные подходы	12
PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA			
	<i>ADIZOV Baxtiyor Raxmonovich</i>	O'qituvchining kognitiv kompetensiyasini rivojlantirish	17
	<i>OLIMOV Sh.Sh</i>	Talabalarda kasbga qiziqishni shakllantirishning zamonaaviy metodlari	21
	<i>AMIROVA Gulnoza Rashitovna</i>	Intensiv baholash usullari orqali o'quv biluv faoliyatini stimullash metodikasi	25
	<i>ASTANAQULOV Kamoliddin Mahkamovich</i>	Bolalarda jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda "syujetli-rolli va sahnalashtirish" markazining ahamiyati	29
	<i>AXMEDOVA Zamira Shirinovna</i>	Pedagogik innovatsiya turlari va ularning o'qituvchi faoliyatida namoyon bo'lish mazmuni	35
	<i>AYAKULOV Ulug'bek Abdug'affor o'g'li</i>	Individual characteristics of students: interest, social aspiration, and goal-orientation	41
	<i>BAXRIYEVA Nargiza Axmadovna</i>	Shaxs ijtimoiy faolligining nazariy tahlili	45
	<i>DAVRANOVA Gulbahor Numonjonovna</i>	Pedagogik taktning o'qituvchi kasbiy faoliyatidagi eng muhim omil sifatida o'rni	49
	<i>EGAMBERDIYEVA Diyora Akbarjon qizi</i>	Talabalarga kreativ pedagogika fanini o'qitishda mantiqiy fikrlash kompetentligining ahamiyati	56
	<i>ERMAMATOVA Maftuna Ermamatovna</i>	Elektron ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirish	61
	<i>HAMRAYEV Javlonbek Hoshim o'g'li</i>	Kommunikatsiya tarmoq texnologiyalaridan foydalanib bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning texnologik asoslari	65
	<i>HAZRATOVA Nasiba Ahmadovna</i>	O'quvchilarda milliy tafakkurni o'stirish pedagogik namuno sifatida	70
	<i>IBROHIMOVA Farangiz Furqat qizi</i>	Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda badiiy adabiyotdan foydalanish	74
	<i>JO'RAYEV Vohid Tojimatovich, TURDIMATOV Mamirjon Mirzayevich, MO'MINOVA Mastura Maxmudjon qizi</i>	Ummat ta'lim maktab o'quvchilarida axborot xavfsizligi kompetensiyalarini shakllantirishda innovatsion pedagogik yondashuvlar	80
	<i>JUMAQULOV G'olibjon Hasanovich</i>	O'quv jarayonlarida to'g'ri baholash tizimlaridan foydalanish	85
	<i>KULMIRZAEVA Zarina</i>	Talabalarni mustaqil o'quv faoliyatiga tayyorlashning	90

<i>Urokbayeva</i>	mazmuni va nazariy asoslari	
KURBONOV Munis Umirbekovich	Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarida kasbiy identifikatsiya jarayonini boshqarishning psixologik asoslari	95
MURODOVA Maqsuda Maxsudovna	Talabalarda axborot texnologiyalaridan foydalanish madaniyatini rivojlantirishning pedagogik omillari	99
MUSRATOVA Zilola Ulug'bekovna	Maktabga tayyorlov guruhida kognitiv tezkorlikni rivojlantirishning xalqaro va mahalliy tajribasi tahlili	104
MUXIDDINOVA Dibrabo Baxriddin qizi	O'qituvchi qadriyatli munosabatining kichik maktab o'qituvchilariga psixologik ta'siri	109
NASRULLAYEVA Fatima Azatovna	Innovatsion texnologiyalarni qo'llash orqali texnologiya darslarida integrativ yondashuv asosida o'qitishning samaradorligini oshirish	113
NURGIZAROVA Zakira Beketovna	Innovatsion texnologiyalar - ta'lim samaradorligini oshirishning asosiy omili	117
OTAQULOVA Durdona Rahmonovna	Oliy ta'lim muassasalarida kasbiy fanlarni o'qitishda talabalarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va baholash metodikasi	122
RAXMATOVA Maftuna Uktamjan qizi	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida integratsiyalashgan ta'lim – tarbiyaviy pedagogik faoliyat	127
RAZAKOV Farxod Kuvondikovich	Zamonaviy talabalarda prokrastinatsiya va stressning o'zaro bog'liqligi	132
SHARIPOV Doston Hasan o'g'li	Jamoat xavfsizligini ta'minlashda harbiy haydovchilarni ekstremal vaziyatlarda kasbiy tayyorgarligining tashkiliy-pedagogik xususiyatlari	138
SHOKIROVA Dilnoza Olimjon qizi	Kelajak shaxsni tarbiyalash: fan, qadriyat va texnologiyalar sari	145
USMONOVA Oydin Sherali qizi	Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari	150
VAXABOVA Gulshan Vafaqul qizi	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida estetik tafakkurni rivojlantirishda qo'llaniladigan innovatsion texnologiyalar	154
XOLMATOVA Zirotaxon Anvarovna	Qiyosiy pedagogika fanidan o'zlashtirilgan bilimlar asosida darsliklarni takomillashtirish bo'yicha xorijiy tajriba tahlili	158
XUSEYNOVA Abira Amanovna	Xotin-qizlarning ijtimoiy faolligini oshirishda motivatsiya va o'zini anglashning psixologik asoslari	162
YUSUPOV Davronbek Firnafasovich, KHAKIMOV Zaxid Abdullayevich	Importance of integrating a neurodidactic approach into educational process	168
AKMALOVA Nafosat Muminovna	Umumiy o'rta ta'lim maktablarida yuqori sinflarda tarbiya fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish	173
ДЖАМАЛДИНОВА Шахло Облобердиевна	Табииёт олийгоҳи талабаларининг касбий-коммуникатив компетенцияларини ривожлантиришга қаратилган таъриба-синов ишларининг натижалари	180

<i>YULDOSHEVA Dildora Unarboy qizi</i>	Talabalar akademik mobilligini shakllantirishning asosiy pedagogik-psixologik xususiyatlari	185
<i>AVAZOV G'ayibnazar Berdiyevich</i>	Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatiga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati	191
<i>BAKIROV Eldorbek Valijon o'g'li</i>	Ekspirimental faoliyatni rivojlantirishda kompetensiyaviy yondashuv: milliy va xorijiy tajribalar asosida	195
<i>JUMAYEV Xushboq Soatmumin o'g'li</i>	Mantiqiy topshiriqlar orqali kichik yoshdagi o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish	198
<i>NAZAROVA Gulbahor Pirmanovna</i>	Developing sociolinguistic competence through gender-sensitive pedagogy in translator education	204
<i>SHARIFOVA Nigora Axtam qizi</i>	Oliy ta'lim jarayonida neyropedagogik tamoyillarni mavjud metodikalarga integratsiya qilish zarurati	208
<i>MURTAZOYEV Azamat Sunatulla o'g'li</i>	Bo'lajak mutaxassislarni kasbiy shakllantirishda interfaol ta'lim metodlarining o'rni	212
MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM		
<i>AHMADOVA Gullola Ali qizi</i>	Boshlang'ich sinf o'quvchilarini didaktik o'yinlar orqali bilim va ko'nikmalarini oshirish metodikasi	218
<i>G'ANIYEVA Mahliyo Hayot qizi</i>	Zamonaviy maktabgacha ta'lim-tarbiya jarayonini davlat o'quv dasturlari tatbiq'i asosida fasilitatsiya qilish pedagogik muammo sifatida	222
<i>KARAMATOVA Dilfuza Sadinovna</i>	Zamonaviy axborot texnologiyalari asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining kitobxonligini rivojlantirish	226
<i>XAITOVA Yulduz, Saitovna, MAHMUDOVA Shahriniso Jamoliddin qizi</i>	Boshlang'ich sinflarda sog'lom tumush tarzini targ'ib qilishning bugungi kundagi ahamiyati	230
<i>ABDULLAYEVA Mariyambibi Djumaniyozovna</i>	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirishga qaratilgan ijtimoiy va psixologik omillar	236
<i>ATAJONOVA Anorgul Jumaniyozovna</i>	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kognitiv faoliyatni rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	240
<i>BAXRONOVA G.T.</i>	Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda elementar matematikaning roli	244
<i>JO'RAYEVA Dilnoza O'ktam qizi</i>	Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limga tayyorlashda xalqaro ta'lim dasturlaridan foydalanish bo'yicha tajriba-sinov ishlarini tashkil qilish	249
<i>QAHHOROVA Abera Sharapovna</i>	Badiiy matn tahlilida zamonaviy pedagogik texnologiyalar: boshlang'ich ta'lim tajribasi	254

KELAJAK SHAXSINI TARBIVIALASH: FAN, QADRIYAT VA TEKNOLOGIYALAR SARI

*Shokirova Dilnoza Olimjon qizi,
Qarshi davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi*

Ushbu maqolada bugungi kunda talabalardan nafaqat o'z fanining mutaxassisi bo'lish, balki keng qamrovli bilimlarga ega bo'lish — tarixiy, psixologik, pedagogik, siyosiy va iqtisodiy savodxonlik, axborot bilan ishlash ko'nikmalarini ham egallagan bo'lish talab qilinadi. Ta'lim mazmunini yangilashning asosiy maqsadi — tanqidiy fikrlay oladigan, mustaqil, madaniyatli, fikrini erkin ifodalaydigan va har tomonlama rivojlangan shaxsni shakllantirishdir. Zamonaviy ta'lim sohasida ilg'or o'qitish texnologiyalarini o'zlashtirmasdan turib, barkamol, serqirra ijodkor shaxsni tayyorlab bo'lmaydi. Yangi texnologiyalarni o'zlashtirish bo'lajak mutaxassisning intellektual, kasbiy, axloqiy, ma'naviy, fuqarolik va boshqa ko'plab insoniy fazilatlarini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, uning o'zini-o'zi kamol toptirishiga, ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi.

***Kalit so'zlar:** ta'lim, texnologiya, axborotlashtirish, qadriyatlar, fan, malaka, mutaxassis.*

ВОСПИТАНИЕ БУДУЩЕГО ЧЕЛОВЕКА: ПУТЬ НАУКИ, ЦЕННОСТЕЙ И ТЕХНОЛОГИЙ

В данной статье подчеркивается, что в настоящее время от студентов требуется не только быть специалистами в своей области, но и обладать широкими знаниями — исторической, психологической, педагогической, политической и экономической грамотностью, а также навыками работы с информацией. Основная цель обновления содержания образования — формирование личности, способной критически мыслить, быть самостоятельной, культурной, всесторонне развитой и свободно выражающей свои мысли. В современной системе образования невозможно подготовить всесторонне развитую, творческую личность без освоения передовых образовательных технологий. Освоение новых технологий оказывает положительное влияние на формирование интеллектуальных, профессиональных, нравственных, духовных, гражданских и многих других человеческих качеств будущего специалиста, способствует его саморазвитию и эффективной организации учебного процесса.

***Ключевые слова:** Образование, технологии, информатизация, ценности, наука, квалификация, специалист.*

EDUCATING THE FUTURE PERSON: A PATH OF SCIENCE, VALUES AND TECHNOLOGY

This article emphasizes that today's students are required not only to be specialists in their field, but also to possess broad knowledge — including historical, psychological, pedagogical, political, and economic literacy, as well as information management skills. The main goal of updating the content of education is to shape individuals who can think critically, are independent, cultured, well-rounded, and capable of expressing their thoughts freely. In the field of modern education, it is impossible to prepare a well-rounded, creative individual without mastering advanced teaching technologies. The adoption of new technologies positively influences the development of a future specialist's intellectual, professional, ethical, spiritual, civic, and many other human qualities, helping them in self-development and in organizing the educational process effectively.

***Keywords:** Education, technology, informatization, values, science, qualification, specialist.*

Kirish. Zamonaviy ta'lim sohasida ilg'or o'qitish texnologiyalarini o'zlashtirmasdan turib, barkamol, serqirra ijodkor shaxsni tayyorlab bo'lmaydi. Yangi texnologiyalarni o'zlashtirish bo'lajak mutaxassisning intellektual, kasbiy, axloqiy, ma'naviy, fuqarolik va boshqa ko'plab insoniy fazilatlarini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, uning o'zini-o'zi kamol toptirishiga, ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi.

Yangi texnologiyalar o'qituvchi yoki talaba tomonidan turli usullarda o'rtacha, ehtiyoqkorlik bilan, amiq ko'ratmalarga muvofiq yoki ijodiy amalga oshirilishi mumkin. Bu yerda texnologiyani amalga oshiruvchining shaxsiy komponenti, ma'lum xususiyatlari sezilarli ta'sir ko'rsatadi va talabning xatti-harakati - uning idroki, ishtiyoqi va istagi asosiy rol o'ynaydi. Interfaol usul bilan dars davomida talabalar va

o'qituvchilar o'rtasida yaqin munosabatlar o'rnatiladi bunday munosabat talabalar muammoni muhokama qilganda va uning yechimini topishga harakat qilganda shakllanadi; unda talabalarning javoblaridan ko'ra muammoning yechimini topishga harakat qilishlari muhimroqdir. Interfaol o'qitishning asosiy maqsadi talabalarni o'zlaricha fikrlashga, javob topishga o'rgatishdir. Interfaol usul o'zaro ta'sirlarning keng doirasini qamrab olishini ko'rsatadi. Bu usulda o'quvchining oldingi hayotiy tajribalari ta'limning asosiy manbai ekanligi aniqlandi. Interfaol ta'limda talaba turli bosqichlarda va turli vaziyatlarda subyektlar bilan munosabatda bo'ladi:

- o'qituvchi bilan (savolga javob berishda);
- boshqa talabalar bilan (jufflikda ishlashda);
- kichik guruhlar bilan (guruhda ishlashda);
- muayyan guruh, auditoriya bilan so'rovnomma o'tkazishda;

-texnologiyaning ayrim turlari bilan internetga kirish uchun kompyuterdan foydalanganda va hokazo.

Interfaol usulning o'ziga xos xususiyati shundaki, talaba boshqalar bilan munosabat qilishda ochiladi, ko'proq o'rganishi va tajriba orttirishi mumkin. Talabaning o'z tajribasi esa har bir madaniyatli fuqaroning intellektual mustaqilligining asosi va zarur quroli bo'ladi. Ushbu yangi metodika talabalarga quyidagi maqsadlarga erishish imkonini beradi:

- ular juda ko'p ma'lumotlarga ega bo'ladilar va o'z fikrlarini mantiqiy tushuntiradilar;
- o'z fikrini o'ylangan holda bayon eta oladi;
- muammoni muhokama qilishda ular ilgari olgan va to'plagan bilimlar bazasidan amaliyotda foydalanadilar;

foydalanadilar;

- bir-biridan yangi ma'lumotlar olish orqali bilimlarini to'ldiradi;
- xulosaqa kelish uchun dalillarni izlash va o'z fikrlarini aniq bayon etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Interfaol usul kognitiv qobiliyatlarning quyidagi turlaridan foydalanadi:

- faktlarni eslab qolish;
- fikrlash;
- olingan bilimlarni yangi vaziyatda qo'llash;
- tahlil qilish va sintez qilishni o'rganish hamda umumiy yechimga erishish uchun barcha g'oyalarni birlashtirish;
- baholash sifatini aniqlash.

Bu usul talabalarning individual fazilatlarini shakllantirishga zamin yaratadi. Bunda, eng avvalo, o'qitish shakllari, turlari, usullarini diversifikatsiya qilish va yangilash, ta'limni texnologiyalashtirish hamda ilg'or texnologiyalardan foydalanish zarur. Masalan: Internetdan, interfaol doskalardan, elektron darsliklardan va boshqalardan foydalanish.

Eng muhimi, talabalarning o'quv faoliyati subyektlari sifatida rivojlanishini ta'minlashdir. Ularning o'quv faoliyatini rag'batlantirishda har bir kishining fikriga e'tibor qaratish, uning fikriga qiziqish bildirish, o'qituvchi ularni ma'lum qaror qabul qilishga majburlamasligi, ya'ni talabalarni bergan fikrlarini inkor etish hamda fikrini tanqid qilish orqali kamситishlariga yo'l qo'ymasligini doimo yodda tutish lozim.

Shunday qilib, interfaol ta'lim texnologiyasi barcha ishtirokchilarning o'zaro ta'siriga asoslangan jamoaviy, mustaqil jarayondir. Umuman olganda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri ta'lim dasturlarini o'zlashtirish uchun shart-sharoit yaratishdir.

Shuning uchun multimedia elektron ta'lim vositalari barcha ta'lim va ta'lim muassasalarida har qanday ta'lim sohasi bo'yicha qo'llaniladi.

Hozirgi zamonaviy ta'lim jarayonida o'qituvchilarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish sohasidagi malakasini oshirish majburiy vazifaga aйлandi. Talabalarga axborot asoslarini berish, mantiqiy-strukturalaviy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish, axborot texnologiyalaridan o'z-o'zini rivojlantirish va uni amalga oshirish vositasi sifatida foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish bugunning asosiy talabidir.

Hozirgi vaqtda kompyuterlar va interfaol doskalar didaktik va o'quv quroli sifatida ancha mustahkamlangan. Shuning uchun multimediyali elektron o'quv vositalari barcha fanlarni o'qitish uchun har qanday ta'lim sohasida qo'llaniladi. Oldingi an'anamidagi doska va kompyuter proyektoriga nisbatan interfaol doska dars mazmunini kengaytirish imkoniyatiga aйлandi. Interfaol doskadan foydalanishda muvaffaqiyatga erishish uchun biz faqat darani malakali rejalashtirishingiz va kerakli materiallarni to'g'ri tayyorlashingiz kerak.

Asosiy qism. Ta'lim tizimining asosiy vazifasi – o'qitishning yangi texnologiyalarini joriy etish, ta'limni axborotlashtirish, xalqaro kommunikatsiya tarmoqlariga kirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, fan va amaliyot yutuqlari asosida shaxsni shakllantirish, rivojlantirish va malakasini oshirishga yo'naltirilgan ta'lim uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdan iborat". Binobarin, hozirgi zamon o'qituvchilardan o'z

fanning chuqur mutaxassisi bo'lishni emas, balki tarixiy, kognitiv, pedagogik-psixologik savodxonlikni, siyosiy va iqtisodiy bilimni, axborotlar bilan ham ishlashi talab qilnadi. Ta'lim mazmunini yangilashning ilmiy-pedagogik asosi talabani muayyan zarur ko'nikma va malakalarga ega, o'quv-kognitiv faoliyat subyekti, turli nuqtai nazaridan ta'lim olgan, birkamol, o'z fikrini to'g'ri va mohirlik bilan ifodalay oladigan, madaniyatli va har tomonlama rivojlangan, tanqidiy fikrlay oladigan shaxs sifatida shakllantirishdan iborat. Tanqidiy fikrlash bugungi kunda eng muhim pedagogik tushuncha bo'lib, ta'limni rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu modul talabalarda ham, o'qituvchilarda ham engli va o'ylangan holda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Tanqidiy fikrlash sohasida faoliyat yurituvchi o'qituvchilardan samarali fikr almashish uchun boshqalarni sahr bilan tinglash, o'z qarashlariga mas'uliyat bilan yondashish kerak bo'ladi. Eng zarur fanlarni rivojlantirishga alohida e'tibor beriladi. Shunday qilib, o'qituvchilar o'qitish jarayonini hayotga ancha yaqinlashtirishlari mumkin. Fanni o'zlashtirishda o'qitish metodlaridan samarali, tizimli foydalanish o'z samarasini aniq beradi.

O'qituvchining har bir darsi bilim va tarbiya manbayi bo'lishi kerak. “Tanqidiy fikrlash” iborasida qo'llangan “tanqidiy” atamasi muammo yoki masalani hal qilish jarayonida fikrni jamlashni anglatadi. Shu ma'noda “tanqidiy” so'zi “nazorat” yoki “inkor” degan ma'noni anglatmaydi. Tanqidiy fikrlash mulohaza yuritish, xulosa chiqarish yoki muammoni hal qilish jarayonida sodir bo'lgan barcha vaziyatlarda, ya'ni nimaga ishonish, nima qilish va uni qanday amalga oshirishni va mulohazali tarzda aniqlash zarur bo'lganda yuzaga keladi. Tanqidiy fikrlash muhim masalalarni muhokama qilishni va tajribani aks ettirishni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar pedagogik ma'lumotga ega bo'lganligi va qo'shimcha ta'lim va o'z-o'zini takomillashtirish subyekti bo'lganligi sababli, bu ko'nikmalar shakllanadi va amaliyotda qo'llaniladi.

Birga ma'lumki, zamonaviy dars – bu dialog, ilmiy-pedagogik va amaliy faoliyatning birligi bo'lib, unda talabalar izlanadi, tayyorlanadi, o'zlashtiradi va kelajak baxshorat qilnadi.

Tanqidiy fikrlash quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Birinchiidan, tanqidiy fikrlash mustaqil va individual fikrlashdir. Dars tanqidiy fikrlash tamoyillariga asoslanib, talabalar bir-biridan mustaqil ravishda o'z fikri, mulohazalari, baholarini shakllantiradi. Shu bilan birga, tafakkur o'ziga xos xususiyatga ega bo'lgandagina tanqidiy fikrlash hisoblanadi. Talabalarga mustaqil ishlash va eng qiyin masalalarni o'zlari hal qilish uchun etarli erkinlik berilishi kerak. Tanqidiy fikrlashda g'oya moyob bo'lishi shart emas: bir talaba boshqa talabaning g'oyasi va e'tiqodini o'ziningki deb qabul qilishga to'liq haqlidir. Hatto boshqa talabaning fikriga qo'shilishga majbur, bu talabaning haqligimizni isbotlaydi. Ammo ko'pchilik holatlarda tanqidiy fikrlaydigan talaba ko'pincha boshqa talabalarining fikrlariga qo'shila olmaydi.[2]

Ikkinchiidan, talabalar olgan axborotlar oxiri emas, balki tanqidiy fikrlashning boshlang'ich nuqtasidir. Bilim dalillarni yaratadi, ularsiz talabaning tanqidiy fikrlashi mumkin emas.

Umuman olganda bilim va axborotga ega bo'lmagan talabada hech qanday fikr bo'lmasligi aniq tushunchadir. Chuqur fikrlash uchun faktlar va g'oyalar, matnlar va nazariyalar, ma'lumotlar va tushunchalar etarli darajada bo'lishi kerak. O'qituvchining faoliyati faqat tanqidiy fikrlashni o'rgatish bilan chegaralanmasligi kerak. Biz talabalarimizga eng qiyin tushunchalarni qabul qilishga va turli xil ma'lumotlarni kotirada saqlashga o'rgatamiz kerak bo'ladi. Tanqidiy fikrlashga o'rgatish o'qituvchining keng qamrovli ishining bir qismidir. Tanqidiy fikrlash har qanday yoshda amalga oshirilishi mumkin. Albatta, talabalarining fikrlash qobiliyatlari o'qish davomida yaxshilanadi, lekin har birimiz, jumladan, talabalar va o'qituvchilar, birming kognitiv faoliyatimiz hamda tanqidiy fikrlash orqali yangi narsalarni yaratishga olib keladi. Faqat tanqidiy fikrlash tufayli an'anaviy kognitiv jarayon individual xususiyatga ega bo'lib, sifat jihatidan ushaksiz va samarali bo'ladi.

Uchinchiidan, tanqidiy fikrlash savollar berish va hal qilinishi kerak bo'lgan muammoni aniqlashdan boshlanadi. Umuman olganda, inson tabiatan qiziquvchan bo'lib, biron bir yangilikni sezsa, uning nima ekanligini bilishga intiladi va uning qiziqarli joyini ko'rsa, uning ichiga kirishni xohlaydi.

To'rtinchiidan, tanqidiy fikrlash ishonchli dalillarni izlashi bilan ajralib turadi. Ya'ni tanqidiy fikrlovchi muammoni hal qilishning o'ziga xos yo'lini izlaydi va bu yechimlarni asosli, sifatli dalillar bilan asoslashga harakat qiladi. Shu bilan birga, u muammoni hal qilishning boshqa usullari mavjudligini tan oladi va o'zi tanlagan yo'l boshqalarga qaraganda oqilona ekanligini isbotlashga harakat qiladi. Bularga quyidagilar kiradi:

- muammolarni aniqlash va ularni hal etishning real vositalarini aniqlash;
- muammolarni hal qilishda ustuvorliklar, ierarxiya va ketma-ketlikning ahamiyatini tushunish;
- tegishli ma'lumotlarni yig'ishi;
- kontekstli shartlar va ustuvorliklarni belgilashi;
- aniqlik, ravshanlik va kelishikni saqlagan holda tushunish va qo'llashi;
- dalillarni va dalillarni baholash uchun ma'lumotlarni sharhlash olishi;

-xulosalar va tavsiyalar bera olishi;
-olingan xulosalar va tavsiyalarni tahlil qilishi;
-olingan tajriba natijalari tizimiga o'z pozitsiyasining dastlabki modelini kiritish;
- muayyan hodisalar va boshqalar haqida kundalik real hayot nuqtai nazaridan mutamosib fikr shakllantirishi va boshqalar.

Tanqidiy fikrlashning texnologiya ekanligi haqidagi g'oya muhim masalalarni muhokama qilishni va tajribani aks ettirishni o'z ichiga oladi.

Tanqidiy fikrlash - kuzatish, tajriba, mulohaza yuritish va fikrlash natijasida olingan ma'lumotlarni tushunish, baholash, tahlil qilish va sintez qilish uchun ishlatiladigan usul hisoblanib, harakat uchun asos va turki bo'lishi mumkin.

Tanqidiy fikrlash ko'pincha biron narsani tasavvur qilish, muqobil qarorlar qabul qilish, fikrlash va harakat qilishning yangi yoki o'zgartirilgan joriy etishga tayyorlikni o'z ichiga oladi, bu uyushgan ijtimoiy faoliyat bilan shug'ullanish va bu boshqalarni tanqidiy fikrlashga undash istagini bildiradi.

Dastlabki bosqichda tanqidiy fikrlash jarayoni quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- tegishli ma'lumotlarni yig'ish;
- dalillarni tanqidiy tahlil qilish va baholash;
- asosli qarorlar qabul qilish va xulosalar chiqarish;
- katta tajribaga asoslangan taxminlar va tavsiyalarni qayta ko'rib chiqish.

Tanqidiy fikrlash asoslari zarur ko'nikmalarni shakllantirish uchun ta'limning dastlabki bosqichidan boshlab rivojlantirish mumkin. Buning eng yaxshi usuli - talabalarni o'z tajribalarida dalillarga e'tibor berishga undashdir.

Tanqidiy fikrlash kuzatish va tinglash orqali dalillar to'plash, kontekstni hisobga olish va qaror qabul qilish uchun tegishli mezonlardan foydalanish kabi ko'nikmalarni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Shuning uchun talabalarda kuzatish, tahlil qilish, xulosa chiqarish va izohlash ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyati yaratilishi kerak.

Masalan, muammoni o'rganishda talabalarni quyidagilarga rag'batlantirish mumkin:

-talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish va shakllantirish muammoni o'rganishda asosiy maqsadi;

- amaliy o'zlashtirishga o'rgatish;
- birlamchi manbalarni baholash va ular yuzasidan tegishli savollar berish;
- birlamchi manbalarni solishtirish va muhokama qilish, xulosalar va dastlabki xulosalar chiqarish;
- kengroq tajribaga asoslangan bashorat va tavsiyalarni qayta ko'rib chiqish va boshqalar.

Zamonaviy pedagogika fanida reflektiv ta'lim talabalarining o'rganishlari haqida tanqidiy fikrlashlarini o'z ichiga oladi. Buning uchun ular ko'rsatgan tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini o'rganish, yozib olish va baholash kerak. Bu qobiliyat va ko'nikmalar muammoni o'rgatishda, muayyan dalillarni muhokama qilish va ko'rib chiqishni talab qiladigan vazifalarni bajarish jarayonida namoyon bo'ladi. Natijada talabalar o'rtasida quyidagi mulohaza yuritiladi:

- faol ijodiy fikrlash uchun asos yaratiladi;
- o'qituvchi bilan erkin muloqot qilish, fikr almashish qobiliyati shakllanadi;
- bir-biriga hurmat, bir-birining fikrini tinglash uchun asos yaratiladi;
- shaxs sifatida o'zini o'zi bilishga yo'l ochiladi; o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash ko'nikmalari shakllanadi.

Xulosa. Tanqidiy fikrlash texnologiyasidan foydalanish natijasida talabaning qobiliyatlari faollashadi va bilim paradigmasi shakllanadi. Muayyan mavzuni tanqidiy o'rganish, fikrlash, tasvirlash, eslab qolish va bashorat qilish talabani yangi bilimlarni kashf qilish holatiga olib keladi. Bu keyingi fikrlashni rag'batlantiradi. Agar ilgari qo'llanilgan o'qitish usullarida o'qituvchi asosiy o'rinni egallagan va talaba faqat tinglovchi bo'lgan bo'lsa, zamonaviy tanqidiy tafakkur tufayli talaba bilim asoslari bilan boyib, kelajak haqida o'ylashga intiladi. Shuning uchun tanqidiy fikrlash juda murakkab va muhim hodisadir.

Adabiyotlar:

1. Muslimov N.A., Usmonboeva M.H., Sayfurov D.M., To'raev A.B. Innovatsion ta'lim texnologiyalari/ Darslik – T.: “Sano standart” nashriyoti, 2015.
2. Turdiyev S.R. Didactic principles of guiding theoretical knowledge from steam science into practice //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 11. – №. 10. – S. 1597-1601.

3. Turdiev, Sh.R. (2019). Ta'lim jarayonini tizimli yondashuv asosida pedagogik texnologiyalardan foydalanish holida tashkil etish. *Sovremennoe obrazovanie (Uzbekistan)*, (12 (85)), 31-36.
4. Turdiyev, SH.R. "Modellar xarakteri va modellashtirish jarayonlarining tarkibiy qismlari." *E Conference Zone*. 2022.
5. Razzoqov, T.S., & Uktamovich, S. A. (2021). Improving the learning process and information learning space using google's cloud services International conference on multidisciplinary research and innovation.
6. Turdiev Sh.R., Keldiyarova M.G. Organizatsiya v protsesse obucheniya uchibno-isledovatel'skoy rabote studentov //Vestnik nauki i obrazovaniya. – 2020. – №. 5-2 (83). – S. 21-25.
7. U.Ismoyatova va boshqalar. Pedagogikadan 1000 savolga 1000 javob T.TDPU 2013 yil 127 b.
8. Shaxmurodova D.A. PIRLS va PISA tadqiqotlarida o'qish savodxonligini baholashning konseptual yondashuvlari. // Ta'lim tizimida innovatsion jarayonlarni jadallashtirish. Xalqaro ilmiy-amaliy anjumani. Qashqadaryo, 2021. – B. 413-416.
9. Muxamedov O', Usmanboev M.H., Rustamov S.S. Ta'limni tashkil etishda interfaol metodlar: O'quv-uslubiy tavsiyalar -T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2016. - 4 bet.
10. Shadiyev R. D., Turdiyev S. H. Basic didactic principles of building an integrated system of training to innovation engineering //Saxna. – 2016. – №. 4-4. – C. 87-89.